

Cîteva idei despre „teatrul de idei“

Totă lumea cochetează astăzi cu „teatrul de idei“ și a vorbi despre Brecht e o chestiune de *bon ton*. Mi se pare însă că din această cochetație n-a ieșit multă vreme o dragoste adevărată. Cîi aici se tratează — se discută, asanămbluș german de la Sibiu.

TEATRUL

RETROSPECTIVĂ

15

octombrie 1957

Toată lumea cochetează astăzi cu „teatrul de idei“ și a vorbi despre Brecht e o chestiune de *bon ton*. Mi se pare însă că din această cochetație n-a ieșit multă vreme o dragoste adevărată... (...)

Cînd... aceste lacune de mult cunoscute ar fi în sfîrșit înlăturate (nu e vorba, desigur, numai de Brecht și Maiakovski, ci și de comuniștii, revoluționarii Lorca, Hikmet, Vișnevski, de marile piese de idei ale lui Shaw etc., etc.), atunci... se va spulbera legenda teatrului „cerebral“, care circulă astăzi. Nu există teatru „rece“, golit de pasiune, de sentiment. (...).

Prezența oamenilor vii ține de însuși specificul artei teatrale. Comunicarea pur intelectuală de la scenă la public, în afara solicitării emoției, e tot ce poate fi mai anti-teatral. Pot citi, eventual, un roman care se păstrează în sfere strict cerebrale, dar a asista la un spectacol de acest fel, a sta pe scaun trei ore și a asculta oameni care transmit numai gînduri — nu și sentimente, înă o fantezie pe care numai necunoașterea a putut-o pune pe seama unui mare dramaturg.

Aceasta nu înseamnă că teatrul de idei exclude convenționalitatea; dimpotrivă, acest gen e cel mai aproape de simbol, de fantastic (Maiakovski), de caricatură (Hikmet: *Ivan Ivanovici*), de fabulă, basm (Brecht: *Cercul de cretă*). Piesa de idei poate porni nu numai de la o împrejurare veridică, ci și de la una vădit născocită... Dar odată acceptată o premisă, fie și imaginară, raporturile care urmează trebuie să fie umane, firești, credibile și deci emoționante.

Teatrul de idei nu este o descoperire recentă. *Hamlet*, în comparație cu *Othello*, este o piesă de idei; *Faust* este o piesă de idei, spre deosebire de *Avarul*. Nu înțelegem prin aceasta doar că la baza unei asemenea opere ar sta o idee, căci la baza oricărei piese — inclusiv a pieselor de caractere, de moravuri — stă o idee. Teatrul — ca și orice artă — nu există fără idei. În „teatrul de idei“, sufletul conflictului îl constituie însă urmărirea unei concepții, realizarea sau înfrîngerea ei, demonstrarea sau infirmarea ei.

Dar drama nu poate rămîne în sfera ideii. Forța și însemnătatea ideilor stau în aceea că ele trezesc emoții, influențează adine viața. Drama de idei provine din confruntarea ideii cu viața. De pildă, *Citadela sfîrșimată* de Horia Lovinescu este, din toate punctele de vedere, o piesă de idei. Într-o acțiune a piesei, de la tragica experiență a lui Petru Dragomirescu și pînă la sinuciderea lui Matei, este îndreptată spre verificarea în viață a unui eșafodaj ideologic care se dovedește mincinos. (...)

Nimic nu pare mai opus decît *ideea* și *personajul viu*. Sinteza lor cere o temperatură artistică deosebită. Intensitatea extremă a pieselor lui Camil Petrescu, acea duritate, uneori de-a dreptul apăsătoare, exasperantă, izvorăște din plinătatea cu care eroii săi trăiesc o idee. Toată gîndirea, toți nervii lor, toată capacitatea de devoțiune, de creație, de simțire, sînt subordonate unei idei. De aci, o oarecare halucinare, parcă urmărirea unor „idei fixe“, care de fapt exprimă setea de absolut. (...)

Evident, eroii lui Camil Petrescu își trăiesc ideile lor la o asemenea tensiune unde nu poate exista nici compromis, nici jumătăți de măsură. Aceasta le dă un ascendent moral inegalabil, căci nimic nu impune mai mult decît un om pentru care convingerile prăjuiesc mai mult decît viața.

Societatea burgheză și mic-burgheză inoculează neîncetat membrilor ei spiritul meschin al capitulării, al compromisului, ideea că în viață trebuie să te tocmesti, să codezi, ca să cedeze și alții, să „te aranjezi“, să ai grijă să nu mergi niciodată împotriva curentului. Intransigența îndărătnică, profesată de eroii lui Camil Petrescu, e ca un vînt proaspăt, care bîcnuiește tendința mic-burgheză a „acomodării“, a adaptării lașe la mediu.

Într-un mediu de spinări încovoiate, „inadaptabilul“ lui Camil Petrescu părea bolnav, pentru că mergea drept. Unde este regizorul care — nemărginindu-se la datele strict istorice ale conflictului dintr-o piesă sau alta — să știe să releve robusta sănătate morală pe care o respiră piesele lui Camil Petrescu și să dovedească astfel nu numai posibilitatea, ci necesitatea imperioasă, de a le introduce la loc de frunte, mai ales în repertoriul destinat tineretului? (...)

Ideea poate fi uscată, rece, abstractă; dar ea poate fi și vie, fierbinte, trăită. Acesta din urmă este domeniul artei.

Andrei Băleanu, „Cîteva idei despre „teatrul de idei““, „Teatrul“, nr. 10 octombrie 1957, p. 5.